

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
Γ΄ ΤΑΞΗΣ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΚΑΙ Δ΄ ΤΑΞΗΣ ΕΣΠΕΡΙΝΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 9 ΙΟΥΝΙΟΥ 2017 - ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ:
ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ

Διδαγμένο κείμενο

Πλάτωνος, Πρωταγόρας 322d-323c

Οὕτω δὴ, ὦ Σώκρατες, καὶ διὰ ταῦτα οἱ τε ἄλλοι καὶ Ἀθηναῖοι, ὅταν μὲν περὶ ἀρετῆς τεκτονικῆς ἢ λόγος ἢ ἄλλης τινὸς δημιουργικῆς, ὀλίγοις οἴονται μετεῖναι συμβουλῆς, καὶ ἐάν τις ἐκτὸς ὧν τῶν ὀλίγων συμβουλευῆ, οὐκ ἀνέχονται, ὡς σὺ φῆς —εἰκότως, ὡς ἐγὼ φημι— ὅταν δὲ εἰς συμβουλήν πολιτικῆς ἀρετῆς ἴωσιν, ἣν δεῖ διὰ δικαιοσύνης πᾶσαν ἰέναι καὶ σωφροσύνης, εἰκότως ἅπαντος ἀνδρὸς ἀνέχονται, ὡς παντὶ προσῆκον ταύτης γε μετέχειν τῆς ἀρετῆς ἢ μὴ εἶναι πόλεις. Αὕτη, ὦ Σώκρατες, τούτου αἰτία.

Ἵνα δὲ μὴ οἴῃ ἀπατᾶσθαι ὡς τῷ ὄντι ἡγοῦνται πάντες ἄνθρωποι πάντα ἄνδρα μετέχειν δικαιοσύνης τε καὶ τῆς ἄλλης πολιτικῆς ἀρετῆς, τόδε αὖ λαβὲ τεκμήριον. Ἐν γὰρ ταῖς ἄλλαις ἀρεταῖς, ὥσπερ σὺ λέγεις, ἐάν τις φῆ ἀγαθὸς αὐλητῆς εἶναι, ἢ ἄλλην ἠντινοῦν τέχνην ἣν μὴ ἐστίν, ἢ καταγελῶσιν ἢ χαλεπαίνουσιν, καὶ οἱ οἰκεῖοι προσιόντες νουθετοῦσιν ὡς μαινόμενον· ἐν δὲ δικαιοσύνη καὶ ἐν τῇ ἄλλῃ πολιτικῇ ἀρετῇ, ἐάν τινα καὶ εἰδῶσιν ὅτι ἄδικός ἐστιν, ἐὰν οὗτος αὐτὸς καθ' αὐτοῦ τάληθῆ λέγει ἐναντίον πολλῶν, ὃ ἐκεῖ σωφροσύνην ἡγοῦντο εἶναι, τάληθῆ λέγειν, ἐνταῦθα μανίαν, καὶ φασιν πάντας δεῖν φάναι εἶναι δικαίους, ἐάντε ὧσιν ἐάντε μή, ἢ μαίνεσθαι τὸν μὴ προσποιούμενον [δικαιοσύνην]· ὡς ἀναγκαῖον οὐδένα ὄντιν' οὐχὶ ἀμῶς γέ πως μετέχειν αὐτῆς, ἢ μὴ εἶναι ἐν ἀνθρώποις.

A1. Από το παραπάνω κείμενο να γράψετε στο τετράδιό σας τη μετάφραση του αποσπάσματος: «Ἐν γὰρ ταῖς ἄλλαις ἀρεταῖς...ἢ μὴ εἶναι ἐν ἀνθρώποις».

Μονάδες 10

B1. Με βάση ποια αποδεικτικά στοιχεία ο Πρωταγόρας προσπαθεί στη β' παράγραφο του διδαγμένου κειμένου να θεμελιώσει τη θέση του ότι «ἡγοῦνται πάντες ἄνθρωποι πάντα ἄνδρα μετέχειν δικαιοσύνης τε καὶ τῆς ἄλλης πολιτικῆς ἀρετῆς».

Μονάδες 10

B2. «ἐν δὲ δικαιοσύνη...ἐνταῦθα μανίαν»: Γιατί θεωρείται «τρελός», κατά τον Πρωταγόρα, όποιος δέχεται ότι δεν κατέχει τη δικαιοσύνη και την άλλη πολιτική αρετή;

Μονάδες 10

B3. Αφού μελετήσετε το απόσπασμα «Οὔτω δὴ, ὦ Σώκρατες, καὶ διὰ ταῦτα...τούτου αἰτία» και το παρακάτω μεταφρασμένο κείμενο, να απαντήσετε στο ερώτημα: πώς συσχετίζει την πολιτική αρετή ο Πρωταγόρας και πώς ο Σωκράτης με τις αντιλήψεις και τη συμπεριφορά των Αθηναίων στον δημόσιο βίο τους;

Μεταφρασμένο κείμενο

Πλάτωνος, Πρωταγόρας 319b-d

Εγώ [δηλ. ο Σωκράτης] λοιπόν θεωρώ, όπως και οι άλλοι Έλληνες, πως οι Αθηναίοι είναι σοφοί. Και βλέπω ότι, όποτε συγκεντρωνόμαστε στην εκκλησία του δήμου, όταν η πόλη πρόκειται να εκτελέσει κάποιο έργο οικοδομικό, καλούμε τους οικοδόμους ως συμβούλους στην οικοδομία, κι όταν πάλι πρόκειται για ναυπηγικό έργο, καλούμε τους ναυπηγούς, και με τον ίδιο τρόπο πράττουμε όταν πρόκειται για όλα τα αντίστοιχα έργα, για όσα δηλαδή θεωρείται πως είναι διδακτά και μπορεί κάποιος να τα μάθει με κατάλληλα μαθήματα. Εάν επιχειρήσει δε κάποιος άλλος να δώσει τη συμβουλή του στον δήμο, κάποιος που οι άνθρωποι δεν τον θεωρούν τεχνίτη σχετικό, η συνέλευση δεν τον αποδέχεται, ακόμα κι αν είναι και ωραίος και πλούσιος και από μεγάλη οικογένεια. Αντίθετα τον κοροϊδεύουν και του φωνάζουν, μέχρι αυτός που τόλμησε να μιλήσει να φύγει μόνος του τρομοκρατημένος ή μέχρι να τον σύρουν οι τοξότες και να τον βγάλουν σηκωτό, με διαταγή των πρυτάνεων. Για τα θέματα λοιπόν που θεωρούν [οι Αθηναίοι] ότι εξαρτώνται από κάποια συγκεκριμένη τεχνογνωσία, έτσι ενεργούν. Όταν όμως πρέπει να αποφασιστεί κάποιο ζήτημα που

αφορά τη διοίκηση της πόλεως, σηκώνεται και δίνει τις συμβουλές του γι' αυτό εξίσου και ο οικοδόμος και ο σιδεράς και ο έμπορος ή ο ναυτικός και ο πλούσιος και ο φτωχός και αυτός που είναι από μεγάλο γένος και αυτός που δεν είναι από κάποια γενιά σπουδαία. Και κανένας δεν τους ψέγει γι' αυτό, όπως τους προηγούμενους: γιατί εσύ, χωρίς να έχεις διδαχθεί από πουθενά αυτό το πράγμα και χωρίς να έχεις δάσκαλο σ' αυτό το θέμα, θέλεις τώρα να δώσεις και συμβουλές. Άρα, είναι προφανές πως δεν θεωρούν ότι το πράγμα αυτό είναι κάτι που διδάσκεται.

Μονάδες 10

B4. Να γράψετε στο τετράδιό σας, δίπλα στο γράμμα που αντιστοιχεί σε καθεμία από τις παρακάτω θέσεις, τη λέξη **Σωστό**, αν είναι σωστή, ή τη λέξη **Λάθος**, αν είναι λανθασμένη:

α. Τόσο οι σοφιστές όσο και ο Σωκράτης αμφισβητούν τις παραδοσιακές ιδέες της εποχής τους.

β. Στον διάλογο «Πρωταγόρας» ο Σωκράτης δείχνει να σέβεται περισσότερο τον σοφιστή Πρωταγόρα από τον Γοργία.

γ. Ο Σωκράτης δημιουργούσε αντιφατικά αισθήματα στους συμπολίτες του.

δ. Από τον διάλογο «Πρωταγόρας» δεν μπορούμε να συναγάγουμε με ακρίβεια ποια είναι η πλατωνική αντίληψη για την αρετή.

ε. Η σωκρατική επαγωγική μέθοδος είναι μια μετάβαση από το καθολικό και γενικό στο εμπειρικό και μερικό.

Μονάδες 10

B5.α. Να αντιστοιχίσετε στο τετράδιό σας τις αρχαίες ελληνικές λέξεις της στήλης Α με τις ετυμολογικά συγγενείς νεοελληνικές λέξεις της στήλης Β.

Στήλη Α	Στήλη Β
ἴωσιν	έξη
δεῖ	συνείδηση
ἀνέχονται	ένδεια
εἰδῶσιν	εισιτήριο

(μονάδες 4)

B5.β. Για καθεμία από τις τρεις παρακάτω υπογραμμισμένες λέξεις να γράψετε μία πρόταση στα νέα ελληνικά, όπου η ίδια λέξη (σε οποιαδήποτε πτώση, αριθμό ή γένος) θα χρησιμοποιείται με διαφορετική σημασία από αυτήν που έχει στο αρχαίο κείμενο:

«ὅταν μὲν περὶ ἀρετῆς τεκτονικῆς ἢ λόγος ἢ ἄλλης τινὸς δημιουργικῆς, ὀλίγοις οἴονται μετεῖναι συμβουλῆς»

(μονάδες 6)

Μονάδες 10

Αδίδακτο κείμενο

Ισοκράτους, Φίλιππος, 26-27 (έκδ. Teubner)

Στο κείμενο που ακολουθεί γίνεται αναφορά στο πότε ο ρητορικός λόγος χάνει την αποτελεσματικότητά του.

Ἐπειδὴν γὰρ ὁ λόγος ἀποστερηθῆ τῆς τε δόξης τῆς τοῦ λέγοντος καὶ τῆς φωνῆς καὶ τῶν μεταβολῶν τῶν ἐν ταῖς ῥητορείαις γιγνομένων, ἔτι δὲ τῶν καιρῶν καὶ τῆς σπουδῆς τῆς περὶ τὴν προᾶξιν, καὶ μηδὲν ἢ τὸ συναγωνιζόμενον καὶ συμπεῖθον, ἀλλὰ τῶν μὲν προειρημένων ἀπάντων ἔρημος γένηται καὶ γυμνός, ἀναγιγνώσκη δέ τις αὐτὸν ἀπιθάνως καὶ μηδὲν ἢθος ἐνσημαινόμενος ἀλλ' ὥσπερ ἀπαριθμῶν, εἰκότως, οἶμαι, φαῦλος εἶναι δοκεῖ τοῖς ἀκούουσιν. Ἄπερ καὶ τὸν νῦν ἐπιδεικνύμενον μάλιστ' ἂν βλάβειε καὶ φαυλότερον φαίνεσθαι ποιήσειεν.

Γ1. Να γράψετε στο τετράδιό σας τη μετάφραση του κειμένου.

Μονάδες 20

Γ2.α. Να γράψετε στο τετράδιό σας τον τύπο που ζητείται για καθεμία από τις παρακάτω λέξεις:

ἀναγιγνώσκη : το δεύτερο πρόσωπο ενικού αριθμού προστακτικής αορίστου β'

ἀπαριθμῶν : το τρίτο πρόσωπο πληθυντικού αριθμού ευκτικής ενεστώτα

τοῖς ἀκούουσιν : το απαρέμφατο μέλλοντα

μάλιστα : τον θετικό βαθμό
φαίνεσθαι : το δεύτερο πρόσωπο πληθυντικού αριθμού υποτακτικής παθητικού αορίστου β΄

(μονάδες 5)

Γ2.β. «**τῶν μὲν προειρημένων πάντων ἔρημος γένηται**»: Να μεταφέρετε όλους τους κλιτούς τύπους της πρότασης στον άλλον αριθμό.

(μονάδες 5)

Μονάδες 10

Γ3.α. Να γίνει πλήρης συντακτική αναγνώριση των παρακάτω τύπων: **τῶν μεταβολῶν, τῶν προειρημένων, γυμνός, εἰκότως, τοῖς ἀκούουσιν.**

(μονάδες 5)

Γ3.β. «**Ἄπερ καὶ τὸν [...] ἐπιδεικνύμενον μάλιστα ἂν βλάψειε καὶ φαυλότερον φαίνεσθαι ποιήσειεν**»: Να αναγνωρίσετε το είδος της πρώτης πρότασης (μονάδα 1) και να κάνετε συντακτική αναγνώριση των υπογραμμισμένων όρων (μονάδες 4).

(μονάδες 5)

Μονάδες 10

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

Λιδαγμένο κείμενο

A1. Μετάφραση

Στις άλλες δηλαδή ικανότητες, όπως ακριβώς εσύ λες, αν κάποιος ισχυρίζεται ότι είναι ικανός αυλητής, ή (ικανός) σε οποιαδήποτε άλλη τέχνη, στην οποία δεν είναι, τον περιγελούν ή αγανακτούν, και οι συγγενείς του τον πλησιάζουν και τον συμβουλεύουν με τη σκέψη ότι είναι τρελός. Στη δικαιοσύνη όμως και στην άλλη πολιτική αρετή, κι αν ακόμα γνωρίζουν για κάποιον ότι είναι άδικος, αν αυτός ο ίδιος λέει την αλήθεια εναντίον του εαυτού του μπροστά σε πολλούς, πράγμα το οποίο στην πρώτη περίπτωση θεωρούσαν ότι είναι σωφροσύνη, το να λέει δηλαδή κανείς την αλήθεια, σ' αυτή την περίπτωση (το θεωρούν) τρέλα, και ισχυρίζονται ότι όλοι πρέπει να λένε ότι είναι δίκαιοι, είτε είναι είτε όχι, διαφορετικά (ισχυρίζονται) ότι είναι τρελός αυτός που δεν προσποιείται ότι κατέχει τη δικαιοσύνη. Γιατί, κατά τη γνώμη τους, είναι αναγκαίο ο καθένας να μετέχει με οποιονδήποτε τρόπο σ' αυτή, διαφορετικά (είναι αναγκαίο) να μη συγκαταλέγεται ανάμεσα στους ανθρώπους.

B1.

Ο Πρωταγόρας για να θεμελιώσει τη θέση του εξετάζει συγκριτικά δύο παραδείγματα από την αθηναϊκή κοινωνία («τεκμήριον»). Αναφέρονται στη στάση της κοινής γνώμης

→ το α' απέναντι στους ειδικούς σ' έναν τεχνικό τομέα (παράδειγμα αυλητή)

→ το β' απέναντι στον πολίτη και τη σχέση του με τη δικαιοσύνη.

Ο σοφιστής θεωρεί επαρκή λόγο για να πείσει το Σωκράτη για την καθολικότητα της πολιτικής αρετής, τη διαφορετική στάση της κοινής γνώμης στη μια και στην άλλη περίπτωση.

Συνεχίζοντας, συμπληρώνει και στηρίζει την άποψή του και με δύο ακόμη αιτιολογήσεις εμφανιζόμενες ως σχόλια της κοινής γνώμης:

α) «καί φασίν... δεῖν... δίκαιους»,

β) «ὡς ἀναγκαῖον... ἀνθρώποις»

Διαγραμματικά η θεμελίωση έχει ως εξής:

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ:

A) Στις τέχνες: έστω ότι κάποιος δεν είναι καλός αυλητής

→ αν πει την αλήθεια είναι μυαλωμένος

→ αν πει ψέματα είναι τρελός.

B) Στην αρετή-δικαιοσύνη: έστω ότι κάποιος δεν είναι δίκαιος

→ αν πει ψέματα (= προσποιηθεί) είναι μυαλωμένος

→ αν πει αλήθεια είναι τρελός.

ΦΡΑΣΕΙΣ – ΑΙΤΙΟΛΟΓΗΣΕΙΣ:

Γιατί όλοι πρέπει να ισχυρίζονται ότι είναι δίκαιοι.

Γιατί είναι αναγκαίο να μετέχει κάποιος στην πολιτική αρετή.

Το «τεκμήριον» του Πρωταγόρα (επίκληση στην κοινή και αποδεκτή απ' όλους εμπειρία / αντίθεση) → υποδειγματική εφαρμογή τεχνικών και κανόνων της

ρητορικής... Όμως υπάρχουν αρκετά τρωτά σημεία που καθιστούν ανεπαρκή τη θεμελίωση της θέσης του.

B2.

Το να ομολογεί κάποιος την αλήθεια παραδεχόμενος δημόσια ότι είναι άδικος, θεωρείται δείγμα «τρέλας», παραφροσύνης. Κι αυτό γιατί:

α) θα υποστεί ποινές→ θα βλάψει το προσωπικό του συμφέρον

β) θα αμαυρώσει τη δημόσια εικόνα του.

Κανείς λογικός άνθρωπος δεν θα ήθελε κάτι τέτοιο...

B3.

Ο Πρωταγόρας επαναλαμβάνει το παράδειγμα που ανέφερε ο Σωκράτης στο μεταφρασμένο κείμενο και φαίνεται να το δέχεται, ερμηνευόμενο όμως με διαφορετικό τρόπο. Άποψη του σοφιστή είναι ότι οι Αθηναίοι αποδέχονται κάθε πολίτη ως σύμβουλο για την πολιτική αρετή, γιατί, όπως έδειξε με το μύθο, είναι αναγκαία η ύπαρξη της πολιτικής αρετής για την οργάνωση των κοινωνιών. Γι' αυτό και όλοι έχουν την πολιτική αρετή, χωρίς όμως να σημαίνει ότι δε διδάσκεται... Ο Σωκράτης αναφέρει ότι η πολιτική αρετή Δε διδάσκεται, αφού όλοι οι Αθηναίοι συμμετέχουν ενεργά στα κοινά και εκφράζουν τη γνώμη τους στην εκκλησία του δήμου για πολιτικά ζητήματα...

Και οι δύο χρησιμοποιούν τη συμπεριφορά των Αθηναίων στη δημόσια ζωή για να αποδείξουν το διδακτό ή μη της πολιτικής αρετής.

B4.

α. Σωστό

β. Λάθος

γ. Σωστό

δ. Σωστό

ε. Λάθος

B5.

α. ἴωσιν→ εισιτήριο

δει→ ένδεια

ἀνέχονται→ έξη

εἰδῶσι→ συνείδηση

β. ἀρετῆς: Η «Πολιτεία» του Πλάτωνα ενσαρκώνει τις τέσσερις θεμελιώδεις αρετές. **λόγος:** Χαρακτηριστικό γνώρισμα του ανθρώπου είναι ο λόγος.

δημιουργικῆς: Στην πόλη μας λειτουργούν πολλά κέντρα δημιουργικής απασχόλησης για παιδιά.

Αδίδακτο κείμενο

Γ1.

Γιατί όταν ο λόγος στερηθεί και την προσωπική φήμη (= κύρος) του ομιλητή και τη φωνή του (= την ένταση της φωνής του) και τις μεταβολές (αλλαγές / αποχρώσεις) που γίνονται στους ρητορικούς λόγους (= ρητορική) κι ακόμα (= επιπλέον) την επικαιρότητα και τη βιασύνη (= ταχύτητα / ανάγκη) τη σχετική με την πράξη (= που χρειάζεται για την πράξη), και τίποτε δεν υπάρχει που να συμβοηθά και να πείθει (= συμπείθει / πείθει συγχρόνως), αλλά (όταν) γίνει αφενός έρημος και γυμνός απ' όλα ανεξαιρέτως όσα προειπώθηκαν (= έχουν ειπωθεί προηγουμένως / παραπάνω), αφετέρου τον διαβάξει κάποιος χωρίς πειστικότητα και χωρίς να δηλώνει κανένα (ιδιαίτερο) χρωματισμό, αλλά σαν να κάνει απαρίθμηση, εύλογα, νομίζω (= κατά τη γνώμη μου), φαίνεται στους ακροατές (= σ' όσους τον ακούν) ότι είναι ασήμαντος. Αυτά ακριβώς θα μπορούσαν να βλάψουν κυρίως αυτόν που τώρα εκφωνείται (= παρουσιάζεται) και (θα μπορούσαν) να τον κάνουν να φαίνεται κατώτερος (= χειρότερος).

Γ2. α.

ἀνάγνωθι
ἀπαριθμοῖεν
ἀκούσεσθαι
μάλα
φανῆτε

Γ2. β.

Τοῦ μὲν προειρημένου ἅπαντος ἔρημοι γένωνται.

Γ3. α.

τῶν μεταβολῶν: Αντικείμενο στο «ἀποστερηθῆ»

τῶν προειρημένων: επιθετική Μετοχή, ετερόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός, γενική αντικειμενική από το «ἔρημος»

γυμνός: Κατηγορούμενο στο εννοούμενο Υποκείμενο «λόγος» από το συνδετικό «γένηται»

εἰκότως: επιρρηματικός προσδιορισμός του τρόπου στο «δοκεῖ»

τοῖς ἀκούουσιν: επιθετική Μετοχή ως δοτική προσωπική του κρίνοντος προσώπου στο «δοκεῖ».

Γ3. β.

Κύρια πρόταση κρίσεως καταφατική.

ἄπερ: Υποκείμενο στο ρήμα «ἂν βλάψει» (απτική σύνταξη)

τόν ἐπιδεικνύμενον: επιθετική Μετοχή, Αντικείμενο στο «ἂν βλάψει»

φαιλότερον: Κατηγορούμενο στο εννοούμενο Υποκείμενο του «φαίνεσθαι», «τόν ἐπιδεικνύμενον».

φαίνεσθαι: Απαρέμφατο του αποτελέσματος στο «ποιήσειεν».

Επιμέλεια απαντήσεων

Τσιβιλή Εύκλεια, Φιλολόγος

Παπακανέλλου Αγγελική, Φιλολόγος